

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

برنامه‌ریزی و شهرسازی

تألیف:

دکتر غلامحسین ایران‌منش

(عضو سابق هیئت علمی دانشکده شیراز)

نشر نوآور

سرشناسه	ایرانمنش، غلامحسین، ۱۳۳۰ -
عنوان و نام پدیدآور	برنامه‌ریزی و شهرسازی/تألیف غلامحسین ایران‌منش.
مشخصات نشر	تهران: نوآور، پارسیا، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۱۴۴ص: مصور.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۶۸-۰۸۵-۴
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	شهرسازی -- ایالات متحده
موضوع	شهرسازی -- اروپا
موضوع	شهرهای بزرگ -- ایالات متحده
رده بندی کنگره	۱۳۹۱ ب۴۹ الف/۱۶۷ HT
رده بندی دیویی	۱۲۱۶۰۹۷۳/۳۰۷
شماره کتابشناسی ملی	۲۸۳۷۷۷۶

برنامه‌ریزی و شهرسازی

دکتر غلامحسین ایران‌منش

نوآور

پارسیا

۱۰۰۰ نسخه

محمدرضا نصیرنیا

۹۷۸-۶۰۰-۱۶۸-۰۸۵-۴

تألیف:

ناشر:

ناشر همکار:

شمارگان:

ناظر چاپ:

نوبت چاپ:

شابک:

نشر نوآور

نمایشگاه دائمی و مرکز فروش:

نوآور: تهران - خ انقلاب، خ فخررزی، خ شهدای زاندارمیری ترسیده به خ دانشگاه ساختمان ایرانیان، پلاک ۵۸، طبقه دوم، واحد ۶
تلفن: ۹۲-۹۱۹۱۴۸۴۶۶۴ - ۰۹۱۲۶۰۶۲۳۸۳

www.noavarpub.com

فروشگاه ۱: تهران خ انقلاب، بین خ ۱۲ فروردین و اردیبهشت، پلاک ۱۳۱۲، کتابفروشی صانعی تلفن: ۶۶۴۰۹۹۲۴ - ۶۶۴۰۵۳۸۵
فروشگاه ۲: تهران خ انقلاب، مقابل دانشگاه تهران، جنب بانک ملت، پلاک ۱۲۱۲، کتابفروشی گوتنبرگ تلفن: ۶۶۴۰۲۵۷۹-۶۶۴۱۳۹۹۸
فروشگاه ۳: تهران خ انقلاب، نبش خ ۱۲ فروردین پلاک ۱۳۱۰، کتابفروشی الیاس تلفن: ۶۶۴۰۵۰۸۴ - ۶۶۹۵۵۸۷۸

حق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

پیشگفتار

مقدمه

فصل اوّل / زمینه‌های پیدایش و تکامل برنامه‌ریزی و شهرسازی در اروپا

- ۱- تشریح واژه فضا و مکان در چارچوب مسائل برنامه‌ریزی و آبادانی
 - ۱-۱- تعریف فضا
 - ۱-۲- تعریف برنامه‌ریزی
 - ۱-۲-۱- هدف از ی
 - ۱-۲-۲- برنامه‌ریزی شهر و منطقه و نکات در برگیرنده آن
 - ۱-۲-۲-۱- جمعیت:
 - ۱-۲-۲-۲- مسکن:
 - ۱-۲-۲-۳- مراکز خرید:
 - ۱-۲-۲-۴- حمل و نقل:
 - ۱-۲-۲-۵- تفریح / اوقات فراغت:
 - ۱-۲-۳- تشریح واژه طرح‌ریزی یا برنامه‌ریزی از زوایای گوناگون
 - ۱-۳- مسئله مکان و به عبارتی فضا - مکان
 - ۱-۳-۱- فرایند پیدایش برنامه‌ریزی و برنامه‌ریزی مدرن
 - ۱-۳-۲- تقسیم مراحل شکل‌گیری و تکامل برنامه‌ریزی مدرن
 - ۱-۳-۳- پروسه پیدایش شهرسازی در اروپا
 - ۱-۳-۴- ۱- کنگره بین‌المللی معماری مدرن (CIAM)
 - ۱-۴- رابطه معماری و شهرسازی با برنامه‌ریزی شهر و منطقه

فصل دوّم / تاریخ مختصر تکامل برلین

۲- خلاصه‌ای در باره تکامل تاریخی شهر برلین

- ۲-۱- پیدایش و تکامل شهر برلین
- ۲-۲- ورود مهاجرین و برلین به عنوان مقر حکومت
- ۲-۳- تکامل تاریخی ناحیه شالوتن بورگ
- ۲-۴- صنعتی شدن و گسترش شهر
- ۲-۵- امراض و مرگ و میر
- ۲-۶- اتحاد شهرها
- ۲-۷- برلین در دوران امپراطوری سوم

- ۲-۸- برلین بعد از یکی شدن
- ۲-۹- شهر جدید مرسدس (میدان پتسدام)
- ۲-۱۰- انتخاب برلین به عنوان پایتخت
- ۲-۱۱- واکنش‌های سیاسی در مورد برلین به عنوان پایتخت
- فصل سوم / میدان پتسدام به عنوان ربع شهر جدید**
- ۳- میدان پتسدام یا ربع شهر آینده برلین
- ۳-۱- نام تاریخی این میدان
- ۳-۲- اتحاد برلین و خرید زمین
- ۳-۳- مسابقه طراحی شهرسازی
- ۳-۳-۱- مسابقه معماری
- ۳-۳-۲- آغاز کار اتاق قرمز رنگ اطلاعات رسانی
- ۳-۳-۳- پدر پروژه هانز زومر
- ۳-۳-۴- الگوبرداری
- ۳-۳-۵- رقابت همه جانبه
- ۳-۴- تعداد مغازه‌ها و سطح زیر بنا
- ۳-۴-۱- سرمایه گذاران، مقدار سرمایه و مقدار سطح زمین
- ۳-۴-۲- ایجاد کار، مسکن، تفریحات گردشگری
- ۳-۴-۳- حمل کالا به داخل مغازه‌ها و رستوران‌ها
- ۳-۵- منقدین
- ۳-۶- محیط زیست در رابطه با پروژه
- ۳-۶-۱- حفاظت از نفوذ رطوبت، گرما و صدا
- ۳-۶-۲- جشن سنبلیک اتمام ساختمان بدون تزئینات داخلی و خارجی
- ۳-۶-۳- جابجائی ساختمان قدیمی
- ۳-۶-۴- به عقب افتادن پروژه
- ۳-۷- پروژه سونی
- ۳-۷-۱- پروژه آشتی دو جبهه غرب و شرق
- ۳-۷-۲- جمله معمار ژاپنی
- ۳-۸- ارزشیابی، تشویق و انتقاد کار معماران
- ۳-۸-۱- تشویق پیانو و انتقاد از ایساکا
- ۳-۸-۲- انتقاد از رافائل منو
- ۳-۸-۳- ارزیابی کار راجرز
- ۳-۸-۴- تحسین کلی

- ۳-۹- چشم انداز
- ۳-۱۰- برخورد انتقادی
- ۳-۱۰-۱- اقتصاد، فرهنگ، فرم و نما
- ۳-۱۰-۲- مرکزیت یافتن برلین
- ۳-۱۱- ساختار جمعیت برلین
- ۳-۱۱-۱- تعداد خارجی‌های این شهر
- ۳-۱۱-۲- مشکلات شهری برلین و نظر یک مدیر صنعتی در این باره
- فصل چهارم / زمینه‌های پیدایش و تکامل برنامه‌ریزی و شهرسازی در آمریکا/نیویورک**
- ۴- فرایند پیدایش و تکامل برنامه‌ریزی شهر و منطقه در آمریکا
- ۴-۱- پروسه پیدایش مکتب شیکاگو
- ۴-۲- اساس نظرات رایج در مورد شهرسازی به طور خلاصه:
- ۴-۳- فرایند پیدایش و شکل‌گیری شهرسازی و برنامه‌ریزی کاربردی در آمریکا
- ۴-۳-۱- پیدایش گروه‌های «خبر خواه» و طرفداران زیبایی شهر در این کشور
- ۴-۳-۲- مشخصاتی که یک شهرساز برای انتخاب شدن باید داشته باشد
- ۴-۳-۳- سیستم کمیسیون
- ۴-۳-۴- سیستم مدیریت شورای شهر
- ۴-۳-۵- کمیسیون طراحی
- ۴-۳-۶- کمیته عدالت
- ۴-۳-۷- سازماندهی اداره شهر و طراحی شهر در نیویورک
- ۴-۴- ابزار طراحی
- ۴-۴-۱- به وجود آوردن قانون طراحی در آمریکا
- ۴-۴-۲- منطقه‌بندی در نیویورک
- ۴-۴-۳- بزرگی ساختمان
- ۴-۴-۴- تراکم جمعیت
- ۴-۴-۵- آمار پایه‌ای: ناحیه عمومی مسکونی
- ۴-۴-۶- سطح آزاد
- ۴-۴-۷- تنظیم فاصله، تعیین ارتفاع و عقب نشینی
- ۴-۵- برخورد به ابزار منطقه‌بندی در شهر نیویورک
- ۴-۵-۱- منطقه ناحیه ویژه
- ۴-۵-۲- طرح جامع
- ۴-۵-۳- حق و حقوق تکامل در مورد تغییر و تحول
- ۴-۵-۴- سلب مالکیت و پرداخت خسارت

- ۵-۵-۴- برنامه کیفیت مسکن
- ۶-۵-۴- به انجام رساندن استاندارد
- ۷-۵-۴- واحد طرح شده و تکامل
- ۸-۵-۴- کار برد ناهمگون
- ۹-۵-۴- منطقه‌بندی سلسله مراتبی
- ۱۰-۵-۴- نقشه رسمی شهر
- ۶-۴- خلاصه‌ای در مورد شرکت شهروندان در پروسه طراحی
- ۷-۴- ساختار طراحی به عنوان مدل
- ۱-۷-۴- مدل اصلی
- ۱-۱-۷-۴- مدل نظم یافته
- ۲-۷-۴- تکامل یا تجدید تکامل بعضی از مناطق قدیمی شهر نیویورک
- ۱-۲-۷-۴- برنامه برای تکامل آینده منتهاتان
- ۱-۱-۷-۴- تقویت و تحکیم منطقه
- ۲-۲-۷-۴- رشد اقتصادی منطقه
- ۳-۲-۷-۴- منطقه ذخیره شونده
- ۳-۷-۴- چارچوب تصویب طرح منطقه ناحیه ویژه
- ۴-۷-۴- ادامه سرمایه‌گذاری دولت در طرح نوسازی پیاده روها
- ۵-۷-۴- تجدید تکامل منطقه هارلم
- ۶-۷-۴- تجدید تکامل منطقه برونس جنوبی
- ۱-۶-۷-۴- تاریخ تکامل منطقه
- ۲-۶-۷-۴- علت مخروبه شدن خانه در این منطقه ناحیه ۳
- ۳-۶-۷-۴- دفتر اداری شهرسازی برونس
- ۸-۴- پارکهای صنعتی
- ۱-۸-۴- پارک صنعتی باسگیت
- ۲-۸-۴- گروه خود یاری دهنده میدبرنس دسپردو
- ۳-۸-۴- لینکن سنتر
- ۴-۸-۴- خلاصه و نتیجه
- فهرست کتب فارسی
- فهرست کتب خارجی (آنگلیسی، آلمانی) مورد استفاده قرار گرفته
- فهرست مجلات و روزنامه‌های خارجی و ایرانی مورد استفاده
- منابع مورد استفاده به طور غیر مستقیم

پیشگفتار

برنامه‌ریزی و شهرسازی چیست و به چه منظوری؟

به عبارتی دیگر طرح‌ریزی برای طراحی کردن (Plan and to Plan) و تکامل شهر به عنوان یک مجموعه واحد اقتصادی و فرهنگی، اجتماعی و سیاسی صرفه نظر از مکان و موقعیت جغرافیائی در رابطه با ایجاد شهرهای جدید و یا ادامه تکامل شهرهای موجود، نیازمند به یک برنامه‌ریزی همه جانبه و عقلانی در چهار چوب شهر و منطقه می‌باشد.

این برنامه‌ریزی به طور عام در برگیرنده مسائل اساسی زندگی روزمره و زمان زندگی: چون تولد، آموزش و کار، مهاجرت و مرگ و میر، تامین دوران باز نشستگی، بهداشت و سلامی، در نظر گرفتن آینده نسل‌های بعدی که همان آینده‌نگری و یا پیش‌بینی آینده می‌باشد، برای یک تکامل پایدار (کنترل جمعیت و حفظ محیط زیست) در رابطه است. تامین و کنترل این فاکتورها از نظر کاهش یا افزایش هر یک از آنها و ایجاد تعادل و تناسب نسبت به یکدیگر خود را گونه‌ای دیگر چون: جمعیت، کار و مسکن، مراکز خرید و تفریح، حمل و نقل و ... باز نمائی می‌سازد. خود این عوامل را رابطه مستقیم و غیرمستقیم با کاربری زمین دارند.

بر حسب نوع کاربری زمین به صورت مسکونی، خدماتی، صنعتی، فراصنعتی و خدماتی مدرن و مقدار تراکم در هر یک از این نوع کاربریها در رابطه با عرضه و تقاضا روی نوسانات قیمت زمین و اجاره‌ها تاثیرگذار هستند. در واقع کنترل قیمت زمین، ساخت و ساز و مقدار اجاره‌ها که رابطه‌ای مستقیم و غیرمستقیم با مقدار درآمدها و توان قدرت خرید افراد مردم یا شهروندان را دارند، از اهمیت بالائی برخوردار است. این بدان معنا می‌باشد که بین درآمد افراد در رابطه با قیمت زمین، ساخت -، خرید - و یا اجاره مسکن یک تناسبی باید وجود داشته باشد. بطور مثال در بعضی از کشورهای صنعتی پیش رفته مانند آلمان می‌گویند: یک سوم درآمد برای اجاره مسکن و دو سوم برای سایر مخارج زندگی فردی و یا خانواده. تعیین مقدار

اجاره ساختمان مسکونی، تجاری، خدماتی و صنعتی بر حسب مقدار نرخ سود یعنی بازدهی سرمایه و نرخ بانکی حاکم بر کشور و یا جامعه معین می‌گردد. نرخ سود بانکی با نوسانات قیمت‌ها و تورم حاکم بر جامعه رابطه‌ای تنگاتنگ دارد.

طرح-، دریافت- و بکارگیری مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم در چهار چوب برنامه‌ریزی اقتصادی شهر و منطقه می‌تواند نقش موثری در کاهش شکاف طبقاتی و سمت سو دادن به روندی با ثبات و/یا رشد متعادل در آینده جامعه و یا کشور داشته باشد. ضامن چنین روندی می‌تواند با سعی و کوشش در به وجود آوردن و تقویت هرچه بیشتر یک قشر متوسط، تحصیل کرده، تامین شده، قانون شناس و قانون گرای اجتماعی باشد که در رعایت و نگهداری تعادل و تناسب و به عبارتی اتیک و استتیک در درون جامعه با درست انجام دادن وظایف شغلی خود و با عدم اشتیاق مفرط به چپ و یا راست روی، در دراز مدت تامین گردد.

اگر موجودیت و یا حفظ تناسب و تعادل بین عواملی که در بالا ذکر آن رفت، به هر عللی وجود نداشته باشد و یا به هم بریزد، شهر (فضا و مکان) و تکامل آتی آن دچار بحران و بی‌ثباتی می‌گردد. این موضع در مورد هر پدیده‌ای چون شهر و منطقه، استان، کشور، قاره و جهان صدق می‌کند. بنابراین برنامه‌ریزی و طراحی و توافق بر روی خطوط اساسی آن به عنوان قبول تعهد برای برقراری نظم در زندگی مشترک، در فضا و مکان مشترک امری ضروری و همزمان به عنوان بخشی از چهار چوب سیاست درازمدت شهر و منطقه، کشور و بدور از منافع تنگ نظرانه فردی، قبیله، حزبی عقیدتی و محسوب می‌شود.

دوشنبه، ۳۰/۰۷/۲۰۱۲

دکتر غلامحسین ایران منش

تلفن: ۲-۱۹۱۴۴۸۴۶

مقدمه

در مورد تاریخ تکامل شهر و به همین گونه تاریخ تکامل معماری و شهرسازی در کشورهای توسعه یافته کتب نسبتاً خوبی ترجمه شده ولی متخصصین کشورهای در حال توسعه کمتر سعی کرده‌اند تا خود به طور مستقیم اقدام به پژوهش در این مورد نمایند، این بدان مفهوم نیست که کاری انجام نگرفته است. بر عکس متخصصین کشورهای توسعه یافته علاوه بر پژوهش در این زمینه در کشورهای خودشان در باره کشورهای در حال توسعه هم خیلی تحقیق نموده‌اند. به هر حال این موضوعی است که دارای اهمیت قابل توجهی برای دانش پژوهان کشورهای در حال توسعه می‌باشد، چنانچه اینها بخواهند در این بخش علمی رشد کنند، تا پاسخ گوی مشکلات فضائی- مکانی (روستا، شهر و منطقه) در کشورهای در حال توسعه، منجمله کشور خودشان باشند.

موضوع کتاب پیش روی شما بررسی پیدایش و تکامل برنامه‌ریزی و شهرسازی ایالات متحده شهر نیویورک و در همین رابطه تشریح فرآیند شکل‌گیری و تکامل برنامه‌ریزی و طراحی هر چند به طور مختصر در بخش شهرسازی در رابطه با سمت دهی در شکل‌گیری و تکامل شهر در آمریکا می‌باشد.

فصل اول: ابتدا واژه فضا، برنامه‌ریزی و هدف از آن بیان می‌گردد. در ادامه مسئله روند پیدایش و برنامه‌ریزی شهر و منطقه و به طور عموم طرح‌ریزی از زوایای گوناگون تشریح می‌شود. سپس مسئله فضا- مکان، مسائل و مشکلات شهرهای صنعتی و راه‌حلهائی که در این رابطه برای برطرف کردن آنها به صورت ایده‌آل و یا عملی توسط نظریه پردازان در فرآیند تاریخ ارائه داده شده، مختصراً اشاره می‌گردد. در راستای اشاره به فرآیند پیدایش برنامه‌ریزی مدرن و روند تکامل شهرسازی اروپا، مکتب باوهاوس و کنگره CIAM به طور مختصر بیان می‌شود.

فصل دوّم: در ارتباط با تاریخ تکامل شهر در اروپا به عنوان مثال به تاریخ پیدایش و تکامل شهر برلین پرداخته است.

فصل سوّم: به تشریح روند ساخت و ساز «میدان پتسدام ربع شهر آینده» به عنوان یک پروژه کاربردی تحت عنوان شهرسازی متمایز از شهرسازی آمریکا در فرایند برنامه‌ریزی، ساخت و ساز معماری - شهرسازی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فصل چهارم: فرایند شکل‌گیری طرح‌ریزی شهر و منطقه در آمریکا به طور مختصر اشاره می‌گردد و در این رابطه به نقطه نظرات ای کومی در مورد منطقه شهری و مکتب شیکاگو در ارتباط با ساخت و ساز و مسئله شهرسازی به همراه نظرات فرانک لیون رایت در این مورد به طور مختصر بیان می‌گردد. در ادامه به روند شکل‌گیری و تکامل شهرسازی کاربردی در آمریکا/نیویورک می‌پردازیم. در اینجا سیستم کمیسیون، سیستم مدیریت شورای شهر، کمیته عدالت و مشخصات یک شهرساز در آن دوران و منطقه‌بندی در نیویورک را مورد بررسی قرار داده می‌شود. در انتها به نوسازی بافت فرسوده شهر نیویورک و فرهنگهای پری فری شهر نیویورک به طور مختصر اشاره می‌گردد.

نشر نوآور

تلفن: ۲-۶۶۴۸۴۱۹۱

فصل اول

زمینه‌های پیدایش و تکامل برنامه‌ریزی و شهرسازی در اروپا

فرایند پیدایش و تکامل برنامه‌ریزی شهر و منطقه

۱- تشریح واژه فضا و مکان در چارچوب مسائل برنامه‌ریزی و آبادانی

قبل از پرداختن به موضوع بالا باید درک نسبی از فضا و مکان داشته باشیم. چون گروهی پافشاری بر سر مسئله شهر و شهرسازی دارند و گروه دیگری بر روستا و منطقه و تاثیر آنها بر شهر و حل مسائل شهری را در این رابطه می‌بینند و اینکه کدام یک بر دیگری حق تقدم داشته و یا دارد. این درکهای متفاوت عمده‌تاً ریشه در تاریخ دارد که مربوط به تعصبات فرهنگی و حرفه‌ای نیز می‌گردد.

۱-۱- تعریف فضا

فضا به طور عموم عبارت است از سطحی که دارای طول و عرض معینی باشد. این سطح می‌تواند منظم یا نامنظم، مسطح یا نامسطح باشد. از این گونه سطوح به عنوان «فضای باز» می‌توان سخن گفت: مانند فضای سبز، فضای بیابانی، فضای کوهستانی، فضای آب و غیره. مقدار آن می‌تواند متغیر (محدود و یا گسترده باشد). چنین فضایی را می‌توان فضای محله‌ای،

منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای نام برد.

چنانچه فضا علاوه بر عرض و طول دارای ارتفاع نیز باشد، در این صورت از آن به عنوان «مکان» یا «فضای حجیم محدود»، یا «فضای بسته» می‌توان نام برد. از فضاهاى زیر زمینی مخازن آب صرفه نظر می‌کنیم که در این صورت از عمق به جای ارتفاع بکار برده می‌شود. این گونه فضاها دارای ارتفاع شامل یک اتاق یا سالن سرپوشیده، تالار، استودیوم ورزشی با فضای بسته (سالن ورزشی تنیس، هندبال و غیره) می‌تواند باشد. مکان‌های باز و بسته مانند میدان ورزشی بزرگ فوتبال و استخرهای سرپوشیده یا باز را می‌توان نام برد.

حال اگر به تعداد زیادی از این گونه فضاهاى باز و بسته در کنار یکدیگر قرار گرفته و بر حسب عملکرد آنها، اشکال آنها، و نوع فعالیت‌های تولیدی، خدماتی، اجتماعی، فرهنگی که در این گونه فضاهاى مجتمع صورت می‌گیرد را در نظر بگیریم، می‌توان از آنها به نام فضا با ذکر سلسله مراتب و تعیین مقدار بزرگی و کوچکی، نوع فعالیت حاکم به نام فضا - مکان روستائی / کشاورزی، فضا- مکان شهری، صنعتی و خدماتی، منطقه شهری، منطقه مادرشهر، کلان شهر (متروپلیتان بالونگ راوم، آگلومراسیون راوم)^۱ یاد شود. به طور مرسوم در ارتباط با یک فضای باز و یا محدود با شعاع معینی سخن از محیط، فضا- مکان، محله، ناحیه، بخش و منطقه هم به میان می‌آید. با توجه به این موضوع وقتی سخن از منطقه به میان می‌آید، به طبع در ذهن ما فضائی با شعاع بزرگتر از یک محله یا ناحیه شهری مجسم می‌شود.

پس بنابراین به کاربرد کلمات فضا و مکان در ارتباط با فضای اسکانی و فضای آزاد در بحث تکامل و توسعه در سطح شهر و روستا، منطقه‌ای، استانی و کشوری نه به عنوان دو کلمه مترادف، بلکه به عنوان دو کلمه متناجس یا همگون و به عبارتی دارای معانی یکسان منظور می‌باشد، با این تفاوت که اگر مکان دارای ابعاد محدود است، فضا می‌تواند دارای ابعاد نامحدود نیز باشد. ما معمولاً از فضای اتاق صحبت می‌کنیم که منظور فضای بسته و محدود است. از فضای حیاط صحبت می‌کنیم که معمولاً محدود ولی فضای باز است. فضا و مکان (یک روستا، شهر، ناحیه و یا منطقه نیز توسط خطوط و مرزها محدود می‌شوند ولی خود در برگیرنده فضاهاى باز و بسته نیز می‌باشند. در اینجا این نکته را باید تذکر داد که درک از فضا با معانی کلمات جو، اتمسفر و آب و هوا که خود در رابطه با فضا معنی می‌دهند، متفاوت

۱. Metropolitan, Ballungsraum, Agglomerationsraum

می‌باشد. این فضا چون در ارتباط با فضا و مکان (شهر، روستا و منطقه) مورد نظر است، پس فضای آزاد لایتناهی / کیهانی نیست؛ فضائی تعریف شده، دارای مرز و نه نامحدود مورد نظر است. درضمن در اثر پیشرفت علم و تکنیک نباید سخن از فضای باز و بسته محدود و متحرک را فراموش کرد. در اینجا منظور از سفینه، هواپیما، اتومبیل اتوبوس دو طبقه و یا اتوبوس بزرگ و سواری مورد نظر نیست، بلکه کشتی‌های مسافرتی و عمدتاً تفریحی با گنجایش چندین هزار نفر مسافر (ساکنین یا سرنشینان با زمان محدود) می‌باشد. و چندین صد نفر خدمه (ساکنین یا سرنشینان با زمان نامحدود). طبق تعریف شهر از این نوع کشتی‌ها می‌توان از شهرهای مدرن، متحرک و خدماتی با برنامه‌ریزی دقیق، در طراحی ساخت و بهره‌وری از آن، نام برد. همانقدر که شهر ثابت مورد خطر زلزله، سیلاب و سونامی و جنگ می‌باشند، این نوع شهرهای متحرک هم مورد خطر امواج، طوفان و... می‌باشند. مثال کشتی تایتانیک و کوشتاکوردا.

۲-۱- تعریف برنامه‌ریزی^۱

به نظر می‌رسد که برنامه‌ریزی برای افراد همه چیز باشد. ما نیازمندیم با تعریف آنچه که دقیقاً در حال بحث آنیم، آغاز کنیم. منبع واژه نامه برای این سردرگمی، کلیدی در اختیار می‌گذارد. چه در انگلیسی آکسفورد مراجعه کنید و چه به واژه نامه آمریکائی وبستر، در می‌یابید که اسم پلن و تو پلن^۲ فعل چند معنی متمایز دارد. یکم به معنی نمایش ساختاری چیزی باشد مثل طرح یا نقشه؛ دوم می‌توان روشی برای انجام یک کاری ترتیبی منظم از بخشهای یک هدف باشد.^۳

برنامه‌ریزی و برنامه‌ریز از فعل برنامه ریختن مشتق می‌شود. متعارف ترین برنامه‌ریزی مشتمل است بر این هر دو عنصر اول، یعنی برنامه‌ریزی متوجه نیل عمدی به نوعی هدف است، و با هم پیوند دادن اقدامات در یک توالی به جلو می‌رود. در واقع، یک تعریف در واژه نامه به آنچه که برنامه‌ریزی می‌کند؛ و تعریف دیگر به نحوه‌ای که برنامه‌ریزی آنرا انجام می‌دهد، اشاره دارد.

۱. Planning

۲. Plan and to Plan

۳. برنامه‌ریزی شهری و منطقه اثر پیتر هال، ترجمه تبریزی، ۱۳۸۱، ص ۱-۲

اینک درست است که بسیاری از انواع برنامه‌ریزی ممکن است به یک طرح کالبدی نیاز داشته باشد، یا از داشتن آن نفع ببرد. برنامه‌ریزی غالباً در تولید اشیای فیزیکی مثل خودرو یا هواپیما یا ساختمان یا شهرهای کامل به کار گرفته می‌شود، و در این حالات به طرحی دقیق از کالای مورد نظر مطمئناً نیاز خواهد بود. اما بسیاری دیگر از انواع برنامه‌ریزی، هرچند که تقریباً با اطمینان تولید بسیاری از نمادها را روی قطعات کاغذ به شکل کلمات یا نمودارها، لازم دارند، ممکن است هیچگاه درگیر تولید یک نمایش کالبدی دقیق از موجودیتی که در حال تولید است، نباشد.^۱ برنامه‌ریزی برای انجام کارها و اهداف متفاوت صورت می‌گیرد. به طور مثال برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی کشوری، شهر و منطقه.

۱-۲-۱- هدف از برنامه‌ریزی

برنامه‌ریزی در بخش سازندگی شهر / آبادانی فضا و مکان، عبارت است از نظم و ترتیب دادن به چگونگی استفاده از مکان تا بدان اندازه که به انسان‌ها شانس مناسب برای تکامل زندگی تا حد ممکن فراهم گردد. این طرح و برنامه‌ریزی‌ها و توافق بر روی خطوط اساسی آن به عنوان قبول تعهد برای برقراری نظم در زندگی مشترک در مکان مشترک و همزمان بخشی از چارچوب سیاست محسوب می‌شود. این یک انجام عمل جمعی است که به وسیله افراد در چارچوب احزاب و سازمانها (عمومی و خصوصی) به عنوان نماینده در بر گیرنده خواسته و نظرات تاثیرگذار و محرک یک جامعه (شهری و روستا)، به صورت یک جریان پیچیده در حال تکامل با روش مناسب و از راه‌های مختلف انجام می‌گیرد. در انجام این جریان گاه افراد ذینفع در مورد یک طرح مشخص با هم و یا برای دورانی مخالف هم قرار می‌گیرند. حل این مسائل فقط در چارچوب قوانین و طرح‌ها و برنامه‌ها توسط ادارات و سازمان‌های مسئول با شرکت دادن و رعایت نظرات و خواسته‌های به حق یک فرد یا جمع (یا نماینده آنها) در مورد پیش برد طرح معین در رابطه با تسریع تکامل دینامیک مکان با رعایت منافع مشترک جمیع ساکنین در زمینه محیط زیست و منابع طبیعی در دراز مدت می‌تواند انجام پذیرد.^۲

۱. برنامه‌ریزی شهری و منطقه اثر پیتر هال، ترجمه تبریزی، ۱۳۸۱، ص ۱-۲ □

۲. نکاتی در زمینه‌های تکنیک شهرسازی، جلد اول، تالیف ایران منش، ۱۹۹۸م. منتشر نشده، ص ۹ □